

Prehistorie Prognostického ústavu.

Prehistorie Prognostického ústavu ČSAV¹ se datuje do konce 70. a počátku 80. let minulého století. V té době Valtr Komárek (dále také "VK"), jako direktor a patrně i jediný zaměstnanec (možná měl něco jako sekretárku na půl úvazku?) Prognostického kabinetu existujícího v rámci EÚ ČSAV², prosadil nahore, tj. u strany, vlády a vedení ČSAV, v r. 1984 zřízení samostatného Prognostického ústavu ČSAV. VK později podrobně popsal jaké hrátky a souboje sváděl s různými činiteli ve vedení KSČ, kdo ho podporoval a kdo byl proti. A jak mu pomáhalo měnící se politické ovzduší v tehdejším Sovětském svazu a s tím související posílení úlohy akademických pracovišť, což umně v domácích soubojích využíval. Kdo chce, tak si o tom může podrobněji počíst v knize Poslední slovo VK (autor, syn VK Martin Komárek). Nic nového k tomu já dodat neumím. Zato se pokusím popsat některé věci z fungování poněkud bizarní instituce vzniklé v době posledního, tj. zahnívajícího stadia komunizmu, které nejsou obecně známy a vyvrátit některé fámy a falše, které o této instituci kolují a při 25. výročí listopadu 1989 se nově či staronově vynořily.

VK do Prognostického ústavu potřeboval posádku a tak i mně nabídnul angažmá, na což jsem okamžitě kývnul (lepší zacházení, vyšší plat apod.). Zkousnul jsem i ten název Prognostický ústav. Žádnou prognostikou jsem se nikdy nezabýval a žádnou ambici mít dvacetiletou vizi společensko- ekonomického vývoje ČSSR à la Toffler, což byl inspirující americký autor pro Valtra, jsem určitě neměl. Nicméně jsem chápal, že na panském bude něco třeba odpracovat, ale budu mít dost času a svobody číst a psát o věcech, které mě jako ekonoma zajímaly. Předeseílám, že tak to skutečně fungovalo, včetně možností výjezdu na konference či semináře s vlastním příspěvkem do kapitalistické ciziny (pokud zvoucí instituce platila pobyt a někdy i cestu). VK tomu nebránil, ale naopak to podporoval, což v té době určitě nebyl zrovna obvyklý postoj na jiných společenských pracovištích.

Premluvil jsem také Vladimíra Dlouhého, se kterým jsem delší dobu spolupracoval (společné články a knížka) a také dalšího dlouholetého kolegu Josefa Kreutera a oba jsem zlákal k přestupu z Ekonomického ústavu do Prognostického ústavu. Takže jsme patřili tak říkajíc mezi zakládající členy této instituce.

Stejně tak s námi odešla z Ekonomického ústavu do Prognostického ústavu paní Růžena Vintrová, dáma, která generačně i myšlenkově v oblasti ekonomické teorie (a zřejmě i politického smýšlení) byla na poněkud jiné lodi. Vzájemně jsme se jako kolegové však respektovali po lidské stránce a uměli jsme ocenit její kvalitní statistické znalosti, zejména v oblasti makroekonomických dat a operování s nimi. Růžena, což je příznačné, později pracovala i na analýzách pro sociálně demokratické vlády.

Prognostický ústav z počátku existoval v jedné či dvou propůjčených kancelářích a na chodbě Filosofického ústavu. Později mu byla přidělena asi dvě patra v jedné budově v Opletalově ulici šikmo naproti Wilsonova nádraží. V té době také narostl počet zaměstnanců Prognostického ústavu o další kolegy ze společenských i technických směrů, což bylo zřejmě v souladu s Valtrovou „filosofií“ dlouhodobé prognózy tofflerovského typu. V oblasti filosofie mezi jinými o „posledního skutečného marxistu“ v Československu Mílu Ransdorfa.

---

¹ Československá akademie věd

² Ekonomický ústav ČSAV

Ten mimochodem jako jediný z nás vydržel v politice až do nedávné doby, kdy až do své nečekané smrti působil za KSČM jako poslanec Evropského parlamentu v Bruselu, kam byl zřejmě vyslán prostřednictvím evropských voleb do fešáckého exilu vedením své strany, kterou, zdá se, svými postoji jaksi zlobil. To je moje interpretace, můžu se mýlit, ale to není tak důležité.

Miloslav Ransdorf se tehdy do ekonomických disputací moc nepouštěl, řekl bych, že zůstával v zajetí svého vidění autentického mladého Marxe. Toho, jako mnoho jiných věcí citoval z paměti, někdy zřejmě i včetně stránek.

Z pracovníků v oblastech technických či přírodních věd mi zůstává v paměti tehdy mladík Zdeněk Hrubý, který později v sociálně demokratické vládě byl náměstkem ministra financí. Mimo jiné měl na starosti organizaci zasedání MMF v Praze v r. 2000, kterého se zhostil zřejmě úspěšně. Možná to souviselo i s jeho rolí úspěšného organizátora výprav do Himalájí i pokořitele několika osmitisícovek. Jedna z nich se mu stala osudnou. O jeho odvážném a systematickém horolezení jsem se dozvěděl až později. V Prognostickém ústavu jsme se jako s ostatními techniky či odvětváři, jejichž jména mi dávno vypadla z paměti, přátelsky zdravili a pracovním zaměřením a patrně i protržním uvažováním totálně mýjeli.

Je možné, že někteří ze zaměstnanců Prognostického ústavu měli jako vedlejší činnost nějaký závazek u STB. Např. šéf osobního oddělení čili kádrovák, tehdy již starší pán, přišel z policejních kruhů, snad přímo z útvaru STB. Stalo se, že jsem měl odjet na nějakou konferenci někam na Západ v sobotu, a ještě v pátek odpoledne jsem na ústředí akademie neměl pas s výjezdní doložkou. Poprosil jsem kádrového o pomoc a ejhle doložku se podařilo zajistit. Ještě večer jsem na Jižním městě bloudil po panelácích, než jsem našel adresu sekretárky z ústředí akademie, u níž jsem si měl pas s doložkou vyzvednout.

Otázku případných spolupracovníků v Prognostickém ústavu jsem tehdy nijak moc neřešil, mezi námi, sprátelenými ekonomy, jsme vždy mluvili bez zábran, netuším, zda nás někdo odposlouchával. Tím nechci říci, že jsem se někdy v noci neprobouzel poněkud zpcený a nepřemýšlel nad tím, zda jsem nešel ve svých výrociích např. pro BBC až moc za hranu. Stávalo se totiž, že zavolal někdo z Londýna a chtěl něco vědět o české „perestrojce“ apod. pro české vysílání. Podobně jsme mívali návštěvy západních novinářů, kteří nás pak ve svých novinách citovali. Nejotevřenější jsem byl při odpovědích na otázky finského novináře z Helsinky Sanomat. To jsem si říkal, že finsky zrovna nikdo moc neumí, ani na české ambasádě v Helsinkách, takže jsem si pustil ústa více na špacír.

Jistý mládenec z kachlíkárny v Bartolomějské měl Prognostický útav na starosti. „Náš“ kádrový ho evidentně považoval za juniora a nebral ho moc vážně. Nicméně jednou mě junior pozval do kachlíkárny na přátelský pohovor, který, jak se ukázalo, se týkal ústavu a cizích návštěv v něm. A zejména se ptal na to, co si myslím o VK a jeho názorech. Tuším, že podnět bylo nějaké interview, které VK poskytl International Herald Tribune nebo možná Financial Times, už nevím přesně. Ujistil jsem juniora, že si myslím, že VK řídí ústav odpovědně. Dopil jsem turka a šel jsem do úřadu. Kolega A. Suk, který pamatoval osobně „přátelské“ výslechy na stejné instituci v době velkých procesů na počátku padesátých let, pak na moje vyprávění jak to proběhlo, podotknul, že i on zažil přátelské vyptávání na své nadřizené na SPK, aby pak při odchodu dole u dveří na něho čekal jiný pán či páni a ti si ho odvedli a to už pak bylo jiné kafe. Můj příběh s kachlíkárnou skončil jen tímto jemným oťuknutím. Inu byla už jiná doba.

To mě přivádí k českému špiónovi panu Kocherovi, který se najednou (v r. 1988?) stal zaměstnancem Prognostického ústavu. Myslím, že jsem ho tam dokonce jednou nebo dvakrát zahlédl živého. Tuším, že na Hlasu Ameriky, či nějakém podobné hlasu z ciziny, jsem se dozvěděl, o koho jde a za koho byl na nějakém mostě v Berlíně vyměněn. O jeho pracovním zaměření v rámci ústavu jsem neměl tušení. Proč také, že ano. Každopádně bych jeho eventuální vyjadřování k charakteru ústavu a lidem v něm dost diskontoval. Netuším také, zda něčím přispěl do společného produktu nazývaného ve zkratce Souhrnná prognóza.

O tomto produktu existují dnes také pěkné chýry. Myslím, že jeho vznik popsal docela dobře Tomáš Ježek, který nakonec také přešel z Ekonomického ústavu ČSAV k nám do Prognostického ústavu. Stručně řečeno nedokázali jsme psát podle Valtrových představ, byli jsme naladěni na jinou notu. Naučili jsme se totiž skutečnou ekonomii až po studiích na VŠE Praha, především z učebnic a prací psaných v angličtině, někdy i v němčině, nikoliv z učebnic a prací psaných v ruštině.

VK nakonec resignoval a v několikahodinovém víceméně monologu nadiktoval svůj text. Několik z nás dělalo jakousi stafáž při jeho diktátu, možná s nějakou poznámkou, když se potřeboval nadechnout či když zazvonil telefon a na druhé straně aparátu byl tehdejší „někdo“, kdo se nedal odmítnout. Např. soudruh tajemník nebo dokonce generální tajemník ÚV strany (stranou se rozumí KSČ, pod pojmem strana se vždy myslela jen tato jedna, protože to odpovídalo realitě). Pak to, co VK namluvil, sekretářky přepsaly a někdo z nás ekonomů se to pokusil zredigovat. Konečně „učesání“ pro konzumenta bylo Valtrovo. Nemyslím, že jsem zrovna já na tom udělal nějak moc redaktorské práce a přiznám se, že jsem to celé ani nikdy nepřečetl.

Musím dodat, že VK nebyl žádný suchar, takže velkorysost, humorný nadhled a ironické poznámky či veršovánky mu nikdy nechyběly. Včetně těch, které se vztahovaly k nám, ale i k soudruhům „nahore“. Nevzpomínám si, že by nám cokoliv vyčítal, když někde „žehlil“ naše na tu dobu snad odvážnější písemné či slovní projevy do zahraničních médií. Navíc dokázal zaměstnat řadu lidí, svých generačních soupeřů, jejichž kádrový profil měl nějaký škrálop, ale i včetně těch, které jsme mu my „otcové zakladatelé“ doporučili. Např. Václava Klause od prosince 1987, který byl kvůli svým názorům v r. 1970 vyobcován z Ekonomického ústavu ČSAV. A také jsme uměli přivést některé mladší kolegy, které jsme nasměřovali na správné autory a učebnice. A snad dali i jistý osobní příklad. Pánové Zdeněk Tůma i Miroslav Singer, bývalý a současný guvernér ČNB, se v tomto duchu několikrát veřejně vyjádřili.

Nedávno v sugestivním interview paní Drtinové s jistým mladším historikem jménem Fejtl, si tento postěžoval, že Souhrnná prognóza není nikde u nás k dispozici, že je jen v Paříži či ještě někde v USA. Pokud tomu tak skutečně je, no tak to musí jít o exempláře v kabinetech raritních kuriozit. Každopádně tento dokument podepsaný V. Komárek a kolektiv byl poplatný době svého vzniku. Jak říkám, pro mě a mé kolegy ekonomy byla práce na Souhrnné prognóze prací na panském, které jsme museli nějaký čas věnovat, abychom měli jistou svobodu psát a číst jiné věci, které jsme považovali za seriózní a smysluplnou ekonomii, za kterou bychom se nemuseli stydět v žádné době.

Seznam těchto svých publikací, i v impaktovaných časopisech, abych připomněl jistý výrok současného pana presidenta, mohu poskytnout. Pan Fejtl by si jistě počel.

Pan Fejtl si také stěžuje, že zkoumání Prognostického ústavu je pro historiky tabu, že nemají přístup do archivů ani ke kádrovým složkám zaměstnanců Prognostického ústavu apod. A spolu s paní Drtinovou spekulují, zda jmenovitě Václav Klaus, Vladimír Dlouhý a Jan Mládek neměli zájem na tom, aby jejich kádrové složky byly zničeny. Mám pocit, že se tyto složky rozdávaly těm, kterých se týkaly, když jejich éra, tj. těch složek, skončila s koncem komunizmu.

Pokud mi mou složku někdo dal, když jsem se před Vánoci 1989 vrátil z několikaměsíčního pobytu v USA, tak jsem to hodil do stoupy. Přejde mi naivní, že někdo relativně mladší je dnes schopen tak nesmyslných spekulací. Včetně toho, že novinářka s vážnou tváří klade dotaz, zda KGB řídila Prognostický ústav a odpovídající se stejně vážným výrazem odpovídá, že je to možné, že STB vedla na pány Klause a Zemana nějaké svazky (tomu bych se nedivil), ale že tyto buď byly na počátku devadesátých let zničeny, anebo odvezeny do Moskvy.

Podobné spekulace na veřejnoprávní televizi (?) pustil do éteru také pan Kocáb. Později více méně obdobná „ptákovina“ zazněla z úst pana Kundry, novináře Respektu, když odpovídal na dotaz posluchače v ČR plus (?) na téma Prognostický ústav. A kdoví, co v těch svazcích bylo, že... Mimochodem, Miloš Zeman se stal zaměstnancem Prognostického ústavu až někdy po sametové revoluci, to by seriózní, i když mladý, historik měl vědět. To ovšem už šlo logicky o umírající instituci, která dokonala někdy v r. 1993.

Pozorný čtenář si povšimne, že jsem zhruba od poloviny roku 1989 až do Vánoc téhož roku byl v USA na studijním pobytu, takže jsem strhující čas listopadových dní prožil přilepen na CNN. Jak dramaticky prožívala posádka Prognostického ústavu druhou polovinu roku r. 1989, a zejména události listopadové, k tomu z vlastní zkušenosti nemohu nic říci.

Podotýkám, že pozvání do USA jsem dostal už v roce 1988, ale tehdy to soudruzi někde nahoře zarazili. V r. 1989 však již bylo možné takové pozvání z lůna imperialismu přijmout a pobyt povolit.

Shodou okolností jsem zrovna 17. listopadu 1989 debatoval o české ekonomice v českém vysílání Hlasu Ameriky.

Karel Dyba
Praha, 2015, 2016